

„Polish brand”

Sławomir Tobis

Historia i dynamiczny rozwój serwisu fortepan.hu wskazują na skuteczność zastosowanego modelu crowdsourcingowego. Dzieje się tak, zwłaszcza gdy dużą rolę w działaniach odgrywają wspomnienia lub emocje jego potencjalnych i faktycznych uczestników. W tym konkretnym przypadku, jak się wydaje, ważnym składnikiem sukcesu był także element autorskiej moderacji działań użytkowników serwisu, polegający na akceptacji (lub jej braku) dla wszystkich przesyłanych fotografii. Z założenia więc w portalu nie pojawiały się treści niegodne publikacji i tym samym eliminowane było źródło ewentualnego dyskomfortu w korzystaniu ze zbioru. Subiektywny charakter tej moderacji ma z pewnością duży, wręcz decydujący wpływ na rodzaj i charakter zdjęć gromadzonych w Fortepanie. Można go nawet potraktować w kategoriach zbliżonych do działalności kuratorskiej w odniesieniu do zbiorów (czyli np. funkcji opiekuna muzealnego zbioru fotografii). Warto także wspomnieć, że wokół portalu powstały podwitryny pokazujące i omawiające co ciekawsze wątki z kolekcji (<http://fortepan.444.hu>, <http://index.hu/fortepan/>) oraz próbujące identyfikować miejsca i ludzi pokazanych na zdjęciach. Świadczy to o swoistej funkcji kulturotwórczej Fortepanu, daleko wykraczającej poza działanie zwykłego repozytorium obrazów fotograficznych i uruchamiającej inicjatywy, które bez portalu by nie zaistniały.

Do tej pory nie zostały przeprowadzone badania profilowe użytkowników, niewiele więc o nich wiadomo. Obecnie witrynę odwiedza dziennie około

700–800 unikatowych użytkowników, generując ponad półtora tysiąca wyświetleń. Biorąc pod uwagę hobbystyczny rodowód portalu oraz fakt, że działa on w jednym z mniejszych państw w Europie, należy te wartości uznać za spory sukces. Nie liczby wszakże decydują o wartości tej inicjatywy, tylko – w pierwszej kolejności – fakt stworzenia społeczności, w której skład wchodzi zarówno udostępniający zdjęcia, jak i ci, których zgromadzone obrazy interesują z różnych pobudek – poczynając od zwykłej ciekawości, kończąc na kwerendach wykonywanych w związku z prowadzonymi badaniami naukowymi czy publikacjami.

Ponad 90% zbioru to fotografie monochromatyczne. Pierwsze obrazy barwne pochodzą z połowy lat 30., natomiast ich udział rośnie szybko, począwszy od przełomu lat 60. i 70. XX wieku. W chwili pisania niniejszego tekstu w witrynie fortépan.hu zgromadzonych było ponad 83 tysiące zdjęć, obejmujących wspomniany wcześniej okres od roku 1900 do 1990. Dla zindeksowania oraz ułatwienia wyszukiwania serwis posługuje się słowami kluczowymi związanymi z lokalizacją zdjęć oraz etykietami. Dla przykładu wyszukanie etykiety „railway bridge” (czyli most kolejowy) daje 157 wyników, które są prezentowane u dołu ekranu, w postaci paska miniatur. Powyżej miniatur umieszczony jest suwak, umożliwiający szybkie (i praktyczne) przemieszczanie się po osi czasu w ramach wyświetlanego zbioru. Korzystanie z witryny jest więc nieskomplikowane i wygodne. Warto podkreślić, że jest ona dostępna nie tylko w języku węgierskim, ale także angielskim.

Charakter fotografii z poszczególnych okresów reprezentowanych w kolekcji fortépan.hu odzwierciedla rolę, jaką fotografia odgrywała w ludzkim życiu w kolejnych dekadach. Rola ta się zmieniała; w sporej części (zwłaszcza w początkowych okresach) wynikała z bieżących możliwości technicznych tego medium. Z początku przeważają zatem zdjęcia o charakterze portretów – zbiorowych oraz indywidualnych, często dokumentujące wydarzenia o charakterze rodzinnym lub społeczno-historycznym, później także wykonywane podczas wycieczek czy wyjazdów. Z czasem maleje odsetek zdjęć robionych w studio (czyli takich, które wymagały udania się do fotografa) na rzecz tych wykonywanych „bliżej życia”, poza atelier. Coraz więcej jest ujęć dokumentujących wydarzenia o charakterze oficjalnym, państwowym lub takie, które przeszły do historii. Na przykład zdjęcia z węgierskich wydarzeń w październiku 1956 roku można wyszukać, sto-

sując kombinację etykiet „Budapest” i „revolution” – otrzymujemy ponad 900 obrazów wykonanych przez różnych fotografów. Widzimy przemieszczające się tłumy, tworzenie barykad, czołgi na ulicach oraz zniszczenia poczynione przez działania wojska. Są także pokazane tragikomiczne detale – monstrualna głowa Stalina spoczywająca na torach tramwajowych czy pięcioramienna gwiazda na dachu budynku, którą kilka osób stara się oderwać i zrzucić. Zdjęcia, często przypadkowe w warstwie formalnej, mają niewątpliwy walor bezpośredniego dokumentu oraz przenoszą widza w czas i miejsce szczególne, w sam środek ważnych i burzliwych wydarzeń. W ramach odniesień historycznych warto jeszcze wyszukać zdjęcia z pierwszej publicznej imprezy na Węgrzech po wydarzeniach roku 1956, a mianowicie z pochodu pierwszomajowego w roku 1957. Trochę się w tym czasie zmieniło...

Siłą rzeczy większość materiału zgromadzonego w serwisie jest związana z rzeczywistością węgierską, lecz można tam także napotkać polskie wątki. Wyszukując na przykład według etykiety „Polish soldier”, trafiamy między innymi na serię zdjęć autorstwa Pála Berkó przedstawiających polskich uchodźców z września roku 1939, prawdopodobnie zaraz po przekroczeniu granicy polsko-węgierskiej. Mimo że charakter tych zdjęć jest daleki od grozy, miejscami wręcz sielankowy (widzimy np. chwile odpoczynku, grę w karty), konotacje historyczne powodują, iż trudno oglądać ten materiał bez gęsiej skórki.

Używając etykiety „Polish brand”, otrzymujemy zbiór prawie 180 zdjęć, na których pokazano różne polskie wyroby, począwszy od roku 1938. Znajdziemy w nim samochody wojskowe, tankietki, szybowce, furgonetki czy wreszcie samochody osobowe i dostawcze (warszawy, żuki, nysy, syreny, polskie fiaty), a nawet... maszynę do pisania marki Łucznik.

Zdjęć otagowanych jako „Poland” jest w Fortépanie prawie 600 – najstarsze, z roku 1900, to stereopara przedstawiająca kościół Świętego Aleksandra przy placu Trzech Krzyży w Warszawie. Najnowsze – trudno się oprzeć wrażeniu symboliczności – prezentuje bramę Stoczni Gdańskiej w roku 1990. W zbiorze znajdują się także na przykład zdjęcia z Tatr z roku 1911 i 1939, testy sterowca w Gorlicach w roku 1915, obrazy z pierwszej wojny światowej, liczne krajobrazy (zwłaszcza z Pienin i znad morza) oraz migawki z miast z okresu międzywojnia, a także cała seria zdjęć z okresu drugiej wojny światowej, w części autorstwa Bogdana

Celichowskiego oraz w części ze zbiorów jezuickich. Kolejną mocną pozycją tego zbioru są zdjęcia z miast, głównie Krakowa, Gdańska i Warszawy (tutaj autorstwa Zoltána Lencsego), a także z Tatr, wykonane w drugiej połowie lat 50. XX wieku. W latach 60. nadal dominują wymienione miasta, a także pojawiają się pierwsze zestawy wykonane w kolorze. Dalej wyróżnia się seria zdjęć autorstwa Attili Jankó, pokazująca przestrzenie publiczne Warszawy w roku 1981, krótko przed stanem wojennym. Zbiór oznaczony etykietą „Poland” kończy interesujący wizualnie zestaw fotografii z Warszawy i Gdańska lat 1989–1990, zaczynający się od pierwszych częściowo demokratycznych wyborów w powojennej Polsce.

Według informacji otrzymanej z serwisu tuż przed ukończeniem niniejszego tekstu przygotowywana jest do publikacji seria ponad tysiąca unikatowych zdjęć powojennych autorstwa wspomnianego już Bogdana Celichowskiego – architekta i późniejszego profesora Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu.

Kolekcja fotografii prezentowanych w serwisie fortepan.hu jest obszerna i wielowątkowa, może zatem stanowić materiał dla różnych kwerend i poszukiwań. Z pewnością realizuje ona w pierwszym rzędzie postulat dokumentowania rzeczywistości, wydarzeń i kontekstów, czyniąc to w sposób uporządkowany czasowo i – przynajmniej w części – tematycznie. Porównanie analogicznych, powtarzalnych sytuacji (np. świąt) na przestrzeni wielu lat dostarcza nieocenionej wiedzy, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę, że język obrazowy stanowi wyjątkowo skuteczną formę przekazu o charakterze historycznym. W dodatku nazwa „Fortepan” zobowiązuje – w końcu pod tą marką funkcjonowały znakomite materiały fotograficzne – zarówno do procesu negatywowego, jak i pozytywowego. Forte Museum Weight przez lata był wręcz referencyjnym papierem fotograficznym używanym w skali światowej do wykonywania odbitek o archiwalnej trwałości i najwyższej jakości. Należy się zatem spodziewać, że przedsięwzięcie o analogicznej nazwie także będzie bytem trwałym, najwyższej jakości. |

Młody człowiek na motocyklu, 1942, fot. B. Celichowski, Forteapan.hu

Bogdan Celichowski, 1947, Fortepan.hu

Kąpiel w Kamionie koło Skierniewic, 1943, fot. B. Celichowski, Fortepan.hu

Żydzi prowadzeni do pracy w Skierniewicach, 1941, fot. B. Celichowski, Fortepan.hu

Powojenne ruiny, 1942, fot. B. Celichowski, Fortepan.hu

Spotkanie towarzyskie w czasie wojny, 1943, fot. B. Celichowski, Fortepan.hu

Studenci architektury z Poznania podczas zajęć plenerowych, 1947, fot. B. Celichowski, Fortepan.hu